

KOMUNIKACE A JAZYKOVÉ ROVINY

Proces lidské komunikace

- termín pochází z latinského „communicatio” = spojování, sdělování, přenos, společenství
- obecně lidská schopnost užívat výrazových prostředků k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů
- Podle Dvořáka (1998) je komunikace přenos různých informačních obsahů pomocí různých komunikačních systémů zejména prostřednictvím jazyka
- realizuje se ve 3 hlavních formách : mluvené, psané, ukazované
- ovlivňuje rozvoj osobnosti, rozvoj vnitřní řeči a myšlení

Prvky komunikace

- Klenková (2006) uvádí čtyři stavební prvky složitého procesu výměny informací:
  - **komunikátor** - osoba sdělující něco nového, zdroj informace
  - **komunikant** - příjemce informace, který na ni nějakým způsobem reaguje
  - **komuniké** - nová informace, obsah sdělení
  - **komunikační kanál** - způsob, kterým myšlenku předáváme

Fáze komunikace

Rozlišujeme šest fází komunikace (Klenková 2006):

1. **Ideová geneze** - vznik myšlenky, názoru, nápadu, obsahu mysli komunikátora
2. **Zakódování** - myšlenky vyjádřené v symbolech, slovech, znacích, pohybech
3. **Přenos** - pohyb symbolů směrem od vysílajícího k příjemci
4. **Příjem** - okamžik příchodu symbolů k příjemci
5. **Dekódování** - proces, kdy příjemce interpretuje přijaté symboly
6. **Akce** - využívá informace, způsoby chování příjemce vyvolané přijatou zprávou

Řeč vs Jazyk

- Pojem **řeč** je definována jako “praktickou zvukovou realizací jazyka, zahrnuje motorické činnosti jako dýchání, fonaci, artikulaci v oblasti artikulačních orgánů nebo mluvidel” (Neubauer, 2010, s. 10)
- **řeč** je specificky lidskou schopností, slouží k vyjádření myšlenek, pocitů a přání
- **řeči** si nevšímáme, dokud nenarazíme na nějakou nesnáz ve fungování jazyka
- schopnost **řeči** nám není vrozená - ale máme dispozice (Klenková, 2006)

- Pojem **jazyk** je definován jako “základní systém lidské komunikace, který je prakticky realizován mluvenou řečí nebo písmem, nebo i manuálním způsobem” (Neubauer, 2010, s. 9)
- **jazyk** je jevem a procesem společenským
- schopnost ovládat a používat jistý symbolický vyjadřovací systém

Verbální a neverbální komunikace

- Rozlišujeme **tři typy** komunikace (Mareš, Křivohlavý, 1995)
- Neverbální komunikace: vyjadřování postojů, emocí, vůle
- Verbální komunikace: vyjadřování myšlenkových operací
- Komunikace činem: lidské chování v sociální skupině

Verbální a neverbální komunikace

Verbální komunikace

- Uskutečňována slovem či písmem (Braun, 1992)
- Sociální kontakty jsou závislé na vysokém schopnosti jazykové výměny
- Uskutečňuje se společně s neverbální komunikací (Klenková, 2006)

Neverbální komunikace

- Fylogeneticky a ontogeneticky starší
- Mimika, pohyby těla, postoj, haptika, tón hlasu
- Vysoká srozumitelnost
- Kulturní, etnické, geografické odlišnosti
- Může být užita samostatně (Klenková, 2006)

Verbální a neverbální komunikace

- Věříme více neverbálním signálům
- Neverbální komunikací se vyjadřují mezilidské vztahy
- Verbální komunikace se vyvinula později -> člověk získal možnost komunikovat o svých zkušenostech, poznatcích, postojích -> neverbální pouze jako doplnění
- Slova mohou potěšit i zraňovat (Klenková, 2006)

Vymezení jazykových rovin

Dvořák (2007) definuje jazykovou rovinu jako určitý dílčí systém jazyka charakterizovaný specifickými základními jednotkami, které ji utváří (zvuk, slovní zásoba, gramatika a praktická aplikace).

V průběhu vývoje řeči se jazykové roviny vzájemně prolínají:

Foneticko-fonologická

Morfologicko-syntaktická

Lexikálně-sémantická

Pragmatická

Ontogeneze: narození dítěte   8 měsíců   1 rok   2 roky   3 roky   4 roky   7 let

1. Foneticko - fonologická (zvuková stránka)

Schulz (In: Lechta, 1990) uvádí tzv. **pravidlo nejmenší námahy**, podle něhož se nejdříve vyskytují samohlásky, poté retné hlásky a nakonec hlásky hrdelní.

Vývoj ovlivňuje mnoho příčin, například vyzrálost fonemického sluchu, obratnost mluvních orgánů, společenské faktory a další

Důležité jsou tzv. **fonémy**, neboli souhlásky, které se děti učí rozlišovat. Jsou to například souhlásky **p a b** nebo **v a l**, protože vytvoří v češtině nové slovo: peru - beru, ves - les

2. Lexikálně - sémantická (slovní zásoba)

Zabývá se slovní zásobou a jejím vývojem (**pasivním** i **aktivním** slovníkem), schopností definice pojmů a úrovní zobecňování.

Rozlišujeme dvě různé fáze otázek:

- První věk otázek (1,5 roku) - *Co je to? Kdo je to?*
- Druhý věk otázek (po 3. roce) - *Proč?*

Hypergeneralizace - dítě chápe slova všeobecně (např. všechno co má 4 nohy a je chlupaté je haf-haf)

Hyperdiferenciace - dítě si pod konkrétním slovem představí jen jednu konkrétní věc/ osobu (např. slovo “máma” označuje jen jeho maminku)

Aktivní slovní zásoba:

- 1 rok: 5-7 slov
- 2 roky: 200 slov
- 3 roky: 1000 slov
- 4 roky: 1500 slov
- Před nástupem do školy: 2500-3000 slov

Pracovní list č. 2
Tvoření slov opačného významu
(méně obtížná varianta)

Spoj obrázky v levém sloupci k obrázkům opačného významu v pravém sloupci.

Doplň vhodná slova pod obrázky v pravém sloupci.

VESELÝ

DLOUHÉ

TLUSTÝ

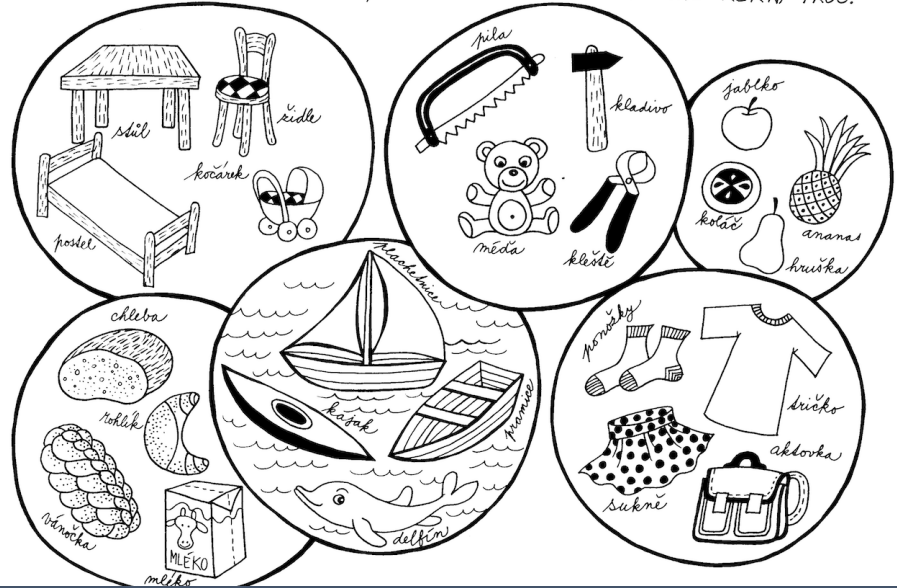
MLADÝ

PEKŇA

ZOBECŇOVÁNÍ - UKAŽ OBRÁZEK, KTERÝ MEZI OSTATNÍ NEPATŘÍ. ŘEKNI PROČ.

3. Morfologicko - syntaktická (gramatická)

Sleduje aplikaci gramatických pravidel, správnost slov, vět...

Nejprve dítě začne používat podstatná jména, slovesa a citoslovce:

1. opakování slabik (mama, papa)
2. celá slova v 1. pádu (dolů, ham)
3. dvouslovné věty (mama papá, pes haf)

Kolem 3. roku se přidávají přídavná jména, zájmena, a nejpozději číslovky, předložky a spojky.

Po 4. roce by dítě mělo být schopno používat veškeré slovní druhy bez výrazných odchylek.

Prázdniny

O prázdninách pojedu k

Karlovi na vesnici,

která se jmenuje Karle.

Karel chová

a

Rád dědovi pomáhám se zvířaty.

sbírám čerstvou trávu,

vyvádím na

a

se

zaháním večer do

Utvoř množné číslo k obrázkům v levém sloupci.

4. Pragmatická rovina (aplikace komunikace)

Vyznačuje se schopností uplatnit komunikaci v praxi.

Schopnost dialogu, vhodné reakce při komunikaci, koverbální chování, udržení tématu rozhovoru..

Po 2. roce dítě chápe roli komunikačního partnera, kolem 3. roku se snaží sám navazovat kontakt a ve 4. letech by mělo být schopno správně komunikovat v určité sociální situaci.

Otázky

- Jaké jsou základní prvky komunikace?
- Kolik máme fází komunikace? (vyjmenuj alespoň 3)
- Uveď příklad komunikace činem?
- Co znamená pravidlo nejmenší námahy?

Děkujeme za pozornost

Zdroje:

Klenková, J. (2006). *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Grada. <https://www.bookport.cz/kniha/logopedie-7774/>

Dvořák, J. (1998). *Logopedický slovník*. Logopedické centrum.

Neubauer, K. (2010). *Logopedie: učební text pro bakalářské studium speciální pedagogiky* (3. vyd). Gaudeamus.

Dvořák, J. (2007). *Logopedický slovník: [terminologický a výkladový]* (3. dopl. a rozš. vyd). Logopedické centrum.

Mareš, J., & Křivohlavý, J. (1995). *Komunikace ve škole*. Masarykova univerzita.